

Lysestagerne i Visby Kirke

af Charlotte Boje H. Andersen

I perioden 1889-96 blev der fra Nationalmuseets side gjort en stor indsats for at sikre de to fine romanske lysestager i Visby Kirke. Via korrespondancen mellem den stedlige sognepræst og direktøren for Nationalmuseets 2. Afdeling får vi indblik i dels lokale, dels nationale holdninger til bevarelse af kulturarven og kirkeinventarets vedligeholdelse og æstetik.

Alterbordet er det centrale i vore kirker, og ifølge de middelalderlige, kirkelige forskrifter skulle bordpladen være en monolit, altså bestå af en enkelt sten, og det skulle prydes med en hvid dug og to lys. Sådan har det været i mere end 800 år i de danske kirker, og endnu længere i de egne, hvor kristendommen blev indført tidligt.

Alterbordet symboliserer dels offerstenen, der refererer til Jesu død på Golgata, dels en helgengrav, der rummer fysiske levn af hellige personer, dels det spisebord, hvorved den sidste nadver foregik. Og det er i sidstnævnte kontekst, lysene hører hjemme, ud over at de har haft en praktisk funktion for den præst, der ved alteret skulle læse op fra kirkens bøger.

I langt de fleste kirker står flotte og store messingstager fra 1600- og 1700-tallet; ofte med indgravering, som fortæller, hvem der har doneret dem til kirken. I sjældne tilfælde er bevaret endnu ældre stager, og to middelalderlige lysestager fra Visby Kirke i Sydthy har siden 1895 været en del af Nationalmuseets samling. Nationalmuseets eksperter vurderede, at stagerne var af så stor sjældenhed og national betydning, at de indgik en aftale med Visby Kirke om overdragelse af stagerne, mod at der blev fremstillet et sæt kopier til kirken.

Korrespondancen giver indblik i, hvordan forhandlingerne foregik, og hvordan de forskellige parter så på sagen. Overdragelsen skete, før menighedsrådene og kirkeskatten blev indført, og de økonomiske sider af sagen var ikke uden betydning; midler til kirkens vedligeholdelse kom fra kirkens ejere eller kirketiendet, betalt af sognets beboere. Kirkeværgerne

havde ansvar for kirkebygningen og regnskabet, og sognepræsten var i højere grad end i dag sognets »ordfører«.

Dialogen om hvorvidt kulturarven bevares bedst centralt eller lokalt, er til stadighed aktuel, ikke mindst i forhold til f.eks. kirkekunst og danefæ. Og sagen giver et godt indblik i synspunkterne hos de parter, der sidst i 1800-tallet tog beslutninger om kirkeinventaret.

DE ROMANSKE LYSESTAGER FRA VISBY KIRKE

De to identiske, 30 cm høje bronzestager har en flad lyseskål og en pig til fastgørelse af lyset. Skaftet er prydet med tre profilerede knopper og monteret på en udsmykket underdel, der udgøres af tre drageskulpturer. Dragernes hoveder erstatter de ben eller fødder, man finder på andre stager fra perioden, og dyrenes korte forben ligger tæt ind til kroppen. Drageskulpturerne har markerede vinger og en takket kant over ryggen, og de tre dyr samles i et palmette- og liljemønster i gennembrudt arbejde, der udgør det nederste af stagens skaft.

Stagerne dateres til 1200-1250, og stilen er tydeligvis romansk. Såvel motiv som udtryk passer godt sammen med samtidens øvrige bronzegenstande, smykker og beslag, hvor dragemotivet også ofte optræder. Detaljerne i ornamentikken er imidlertid lidt grove sammenlignet med samtidige stager, og man mener da også, at de er fremstillet i Danmark eller Skandinavien, men med tydelig inspiration fra Tyskland, hvor der var stor produktion af sådanne genstande.¹

De originale stager fra Visby Kirke. (Jesper Nørgaard Weng, Nationalmuseet).

Stagerne fra Visby er enestående i dansk sammenhæng, og det var jo netop årsagen til, at Nationalmuseet i 1889 rettede henvendelse til kirken.

FORHANDLINGER OM STAGERNES OVERDRAGELSE TIL NATIONALMUSEET I 1889

C. Jørgensen, der var sognepræst i Visby og Heltborg, skrev den 9. september 1889 til dr. Henry Petersen på Nationalmuseet, og de korresponderede helt indtil sommeren 1896. Henry Petersen var på på tidspunktet for den første brevveksling ansat som inspektør og arbejdede primært med fortidsminder, men fra og med 1892 og til sin død i september 1896, blot 47 år gammel, var han direktør for Nationalmuseets 2. afdeling, der beskæftigede sig med middelalder og renaissance.

I brevet takker C. Jørgensen for Henry Petersens venlige og interessante besøg uden at specificere anledningen, men Nationalmuseets medarbejdere rejste rundt i landet på herredsundersøgelser og besøgte såvel fortidsminder som kirker, og man må forestille sig, at Henry Petersen har lagt vejen forbi Visby og der hilst på sognepræsten. Med brevet følger én af Visby Kirkes lysestager i en trækasse »i håb om at

den efter aftale hurtigt må blive undersøgt og vende tilbage til sin plads på alteret inden søndag morgen kl 9, og at jeg så må høre nærmere om, hvad gavn og glæde den muligvis kunne være til for begge parter«.² I brevvets venstre hjørne noteres den 11. september 1889, at man fra Nationalmuseets side har lovet kopi af stagerne og fire malerier til altertavlen. Den dato var en onsdag, og vi må regne med, at stagerne nåede retur til Thy inden den følgende søndag.

Den 21. oktober henvender sognepræsten sig igen til Henry Petersen. Han har drøftet sagen med kirkens ejere, og der er opstået tvivl om, hvorvidt Nationalmuseet tilbyder både kopier af stagerne og nye billeder til altertavlen, eller om det kun er én af delene. Sognepræsten selv er ikke i tvivl og forholder sig også positivt til Nationalmuseets forslag, men der er delte meninger. Han beder Henry Petersen om at skrive et brev, hvor vilkårene tydeligt fremgår, så de kan drøfte sagen. Brevet afsluttes med bemærkningen om, at »der var et par af kirkeejerne, der syntes, at det var rart at beholde de gamle stager, nu får vi se... måske der ligefrem bliver afstemt om det«.

Der skrives igen brev fra præstegården i Visby den 1. november. Det foreslås fra præstens side, at der i stedet for fire nye billeder til den eksisterende altertavle i stedet tilbydes ét billede, underforstået i en ny ramme. Præsten giver forslag til motivet og ønsker, at Kristus er hovedfiguren, for eksempel kunne det være en kopi af et godt alterbillede med Kristus i Gethsemane have. Han argumenterer med, at den gamle altertavle ikke kan holde til de fire nye billeder, der var stillet kirken i udsigt – »Billederne ville ikke befinde sig vel ved den gamle ramme og den gamle ramme vil føle sig genert ved aldeles ikke som indfatning at kunne svare til den nye stråleglans. Man kan ikke sætte en ny klud på et gammelt klædemon³, siger Herren og Mesteren«. Præsten foreslår desuden, at en stengrå ramme om det nye alterbillede ville passe godt til det romanske alterbord, der i så fald skulle afdækkes.

Dette ønske om at føre kirkens indre udtryk tilbage til noget originalt og afdække alterbordet, der er omgivet af træpaneler, passer godt ind i tidens ånd, hvor man i kunsten og arkitekturen i 1800-tallets sidste årtier søgte tilbage til de nationale rødder. Således

havde man på den tid gennemført store ombygninger og »tilbageføringer« af for eksempel Viborg Domkirke og Skarpsalling Kirke, og mange kirkers inventar er stadig præget af den tids restaureringer.

FORHANDLINGER OM ALTERTAVLEN

Fra Nationalmuseets side drøftes sagen med myndigheden på området, nemlig Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet, og Henry Petersen anbefaler i et brev pr 28. november 1889, at ministeriet bakker op om, at stagerne overføres til Nationalmuseet, da kirken hverken udmærker sig ved sin bygningsmasse eller sit inventar. Der henvises til, at provsten har anbefalet, at der – lige som præsten jo også har foreslået – gives en ny alterprydelse. Dette bakker Henry Petersen op om, fordi det giver mulighed for at afdække det romanske alterbord – og i så fald ville et krucifiks eller en kopi af Thorvaldsens Kristusfigur være bedre end en malet tavle.

Petersen mener, at man burde bekoste den nye alterudsmykning – mod at den gamle altertavle bevares i kirken og hænges op på væggen et andet sted i kirkerummet; i øvrigt en praksis, som også er gældende i dag, hvor kirkeinventar, der er mere end 100 år gammelt, ikke må fjernes fra kirkerummet.

Hvad Thorvaldsens figurer angår, var de vældigt populære sidst i 1800-tallet. For eksempel fik Skinnerup Kirke i 1876 en ny alterudsmykning med en gipskopi af Thorvaldsens Kristusfigur.⁴

MINISTERIETS AFGØRELSE

Ministeriet svarer den 2. januar 1890, at de anbefaler dels »aldeles nøjagtige« kopier af stagerne, dels nye malerier til den gamle altertavle, og at disse bliver »fuldt tilfredsstillende både i kirkelig og kunstnerisk henseende«, samt at kunstneren besigtiger stedet og ser lysforholdene an, inden han laver skitser, der sendes til godkendelse ved biskoppen. Forslagene om helt ny alterudsmykning forkastes dermed.

Den 3. februar skriver pastor C. Jørgensen til Henry Petersen, at menigheden nu har givet sit samtykke til, at stagerne overføres til Nationalmuseet på de foreslåede betingelser. Arkitekt Uldall fra Nationalmuseet har også været på besøg i kirken og sam-

stemmende med Henry Petersen ytret, at den gamle altertavles træværk var godt nok, »så man tør jo have håb om at den restaurerede altertavle vil kunne pryde kirken tilligemed de nye stager i lange tider«.

NYE FORHANDLINGER 1894

Første del af sagens akter foregår, som det fremgår, i løbet af nogle få måneder i efteråret og vinteren 1889/90 og forekommer meget effektivt, også i en nutidig målestok, men sagen trækker alligevel lidt ud; formentlig på grund af økonomi. Den 12. november 1894 kan Henry Petersen meddele pastor Jørgensen, at der kan øjnes en lysning i form af en ekstrabevilling til Nationalmuseets kasse:

»...og så går mine tanker straks videre til Visby lystemaler og altertavle. Vi ville jo gerne begynde med at afstøbe begge stagerne og er rede til at modtage dem oversendte i dette øjemed, så snart det måtte passe med de kirkelige forhold. Når denne del af arbejdet er fuldført, går vi videre til altermalerierne og så kan alt være i orden til næste sommer. Forsendelsesomkostningerne af stagerne betales af Nationalmuseet.«

Pastor Jørgensen sender 29. november 1894 stagerne af sted »indpakkede og bragte til stationen af den ene af kirkeværgerne, der tillige er tømrer«. At kirkeværgens erhverv nævnes, må være en tillidsserklæring, der også har til formål at skabe tryghed hos modtageren af pakken.

Den 1. december 1894 kan Henry Petersen kvittere for modtagelse af forsendelsen, og han sætter kopieringsarbejdet i gang. »Kopieringen skal nu hurtigst fremmes. Men hvad den »hurtighed« betyder i julemåneden, kan hverken De eller jeg være tilfreds med, thi før sidst i januar kan arbejdet ikke være færdigt, siges der. Det er nu for resten ikke blot afstøbning, men også ciselering det gælder, så hastværk vil blive lastværk«.

Henry Petersen tilbyder, at kirken kan låne et par stager fra 1600-tallet, »de er 10 tommer høje, støbte af malm, men lyset kan kun være 1¼ tommer tykt, så nogen anselig pryd bliver de i hvert fald ikke«.

Pastor Jørgensen sender den 5. december en kortfattet tak for tilbuddet; kirken vil gerne låne stagerne og forventer at modtage dem med tilhørende lys. Dermed er belysningen til julens gudstjenester sikret.

KOPIERNE ANKOMMER TIL KIRKEN 1895

Som lovet kan Henry Petersen den 24. januar 1895 fremsende kopierne af Visby Kirkes alterstager, og samtidigt beder han om, at de udlånte stager sendes retur. Han skriver, at planlægning af aftalens anden del, nemlig altertavlen, går i gang og formentlig gennemføres i løbet af sommeren.

Den 3. april 1895 henvender pastor Jørgensen sig atter til Henry Petersen: »Vi glæder os over de nye lysestager i Visby Kirke, de tager sig godt ud og ligner de gamle som to dråber vand«. Der berettes, at kirkeværgerne havde oplevet ubehageligheder fra sognet, da de gamle stager blev sendt ind. »Man havde

Kopi af én af stagerne fra Visby Kirke. (Henrik Bolt-Jørgensen).

vist glemt aftalen og så på en måde et helligdomsran i det hele«, men gemytterne var faldet til ro. Nu ventede man spændt på arbejdet med altertavlen og efterspørger nyt om planerne for professor Magnus Petersens besøg og anmoder om, at der tages hensyn til travlhed i forbindelse med påske og konfirmation, hvor inventaret spiller en væsentlig rolle.

Præsten må i en mellemliggende brevveksling være blevet underrettet om, hvilken kunstner, der skulle varetage arbejdet med altertavlen; det er ikke noget, den bevarede korrespondance giver yderligere indblik i. Men det fremgår jo tydeligt af skrivelserne og omtalen af altertavlens tilstand, at der er behov for såvel konserveringsfaglig som kunstnerisk bistand. Professor Julius Magnus Petersen, der var uddannet på kunstakademiet og meget anerkendt antikvarisk tegner ved Nationalmuseet, forekommer at være den rette person. Han varetog konservering af kirkeinventar, heriblandt altertavlen i Århus Domkirke, og hans kunstneriske talent kender vi blandt andet fra tegninger og stik af fortidsminder og kirker i hele landet. Hans tegning af Tved Kirke i klitlandskabet fra 1875 er formentlig kendt af de fleste læsere af denne artikel.⁵

MAGNUS PETERSEN PÅ BESIGTIGELSE I VISBY

Magnus Petersen besøger Visby Kirke og Præstegård den 25. juni 1895, og herfra skriver han til Henry Petersen:

»Her er jeg kommet i en uheldig stund til Visby; en gammel pige er den eneste hjemme, præsten og fru er i Thisted. Men hvad der er endnu uheldigere, er den tilstand, som altertavlen er i, næsten ikke et stykke er fast. Alt vakler, når man rører ved den. Det synes som de fleste oprindelige farver på træværket er til stede, men den er blevet i sin tid ferniseret⁶ over, så alt ser mørkt og skident ud. Men malerierne er dog værre! Der er intet undermalet, og det der er, så slet at jeg synes det ørkesløst at koste noget på deres rensning. Det hele vil blive for kostbart at gøre fuldstændigt i stand. Men hvad skal vi da gøre? Et forslag vil De jo have.«

Derefter følger forslag til løsning – et bibelsk billede til midterfeltet og på de to sider et par kryds-

lagte palmegrene og i feltet foroven en tornekrone med kors eller kalk. Magnus Petersen bekymrer sig desuden om, at prisen bliver for dyr, da der også er meget arbejde forbundet med generel rengøring og reparation af tavlen.

Den 20. september forelægger Henry Petersen sognepræsten Magnus Petersens vurdering af arbejdets omfang og pris, og bekymringen er, at »*det ville blive til betydelig udgift for tiende-ejerne*«. Der foreslås en middelevvej, hvor den grimme fernis fjernes, de løse trædele fæstnes, og de manglende trædele suppleres: »*I midtfeltet kunne males et bibelsk billede, der passede til dets form, f.eks. Kristus på korset eller en stående velsignende Kristus, i sidefladerne forgyldte skriftsprog på mørk grund, og i øverste felt et kristeligt symbol i guld på sort bund*«. Nationalmuseet er villigt til at yde 500 kr. i tilskud foruden omkostningen til Magnus Petersens rejser. I forhold til det samlede overslag vil der komme til at mangle 300 kr., som betales lokalt.

PRÆSTENS REFLEKSIONER

Den 25. september 1895 svares der således fra præstegården:

»Jeg er blevet meget ilde berørt af Deres sidste skrivelse med det deri indeholdte forslag, fordi jeg ser at sagen yderligere trækker i langdrag. På sognebeboernes, kirkeejernes vegne må jeg nemlig meddele, at de intet ville give i pengebidrag ved altertavlens restauration og at de fra begyndelsen af har opfattet aftalen med museet således, at der uden noget vederlag fra sognets side i ækvivalering for stagerne gaves afstøbning af stagerne og billeder i altertavlen (...) jeg må bede museet om med de forhåndenværende midler så simpelt og tarveligt det lader sig gøre, og så snart det kan lade sig gøre – at foranstalte det fornødne til opfyldelse af den anden del af vederlaget for stagerne afhændelse. Der har været så meget modsigelse og ophævelse bagefter i sognet ved stagerne afhændelse, og da sagen er trukket så stærkt i langdrag, er jeg nærvæd at fortryde, at jeg som mellemmand mellem sognet og museet har foranlediget afhændelsen (...) En henvendelse til biskoppen om sagen vil jeg dog helst opsætte, indtil jeg om muligt snarest har hørt fra Dem.«

Ét af billederne fra 1701, der viser soldaterne, som giver Kristus tornekrans på og håner ham. (Henrik Bolt-Jørgensen)

Henry Petersen svarer 28. september. Han forklarer, at projektet blev dyrere af ministeriets anbefaling af, at en kunstner skulle vurdere lysvirkninger

Alteret i Visby Kirke med romansk alterbord, de to romanske stager i kopi og altertavlen med malerier fra 1701 og 1896. (Henrik Bolt-Jørgensen)

i kirken og udarbejde en skitse. Petersen beklager, at tiendeejerne er afvisende, da museets forslag ville kunne sikre et tilskud til tavlen. Kirkesynet vil nemlig kunne pålægge dem alle udgifter til at restaurere altertavlens træværk. Brevet afsluttes således: »*Hvad De mener med en henvendelse til biskoppen forstår jeg ikke, som en trussel kan jeg ikke opfatte antydningen*«. Som det fremgår, er tonen blevet lidt skarp, præsten er nærmest opgivende, og begge parter er formentlig lidt i klemme i deres respektive roller. Desværre belyser kilderne ikke, hvad biskoppen i Aalborg måtte have at mene om sagen.

PROJEKTET AFSLUTTES

Hen over vinteren 1895/96 må det alligevel være lykkedes at nå til en god løsning, og altertavlen bliver restaureret og forsynet med nye malerier, udført af Magnus Petersen.

Den 16. juni 1896 skriver pastor C. Jørgensen således, at restaureringen af altertavlen nu er fuldført. »*Ved samme lejlighed tillader jeg mig at fremsende på menighedens vegne vor oprigtige tak og påskønning for det ydede rigelige og smukke vederlag*«. Noget tyder på, at man alligevel har fundet en økonomisk løsning, som ikke belastede sognet.

Hvordan blev resultatet af det store arbejde så? I det store bogværk *Danmarks Kirker*, der i 1940-42 udgav bindene om kirkerne i Thisted Amt, kan vi læse om Visby Kirkes altertavle, at det er en renæssancealtertavle, der ved hjælp af joniske søjler er opdelt i tre felter og øverst har et topfelt. I de udskårne storvinger og topvinger er der englehoveder. Magnus Petersens udsmykning fra 1896 beskrives temmelig kortfattet således: »*I midtfeltet ses frelseren, i sidefelterne skriftsprog og i topfeltet lidelsesredskaber*«. Det fremgår, at denne udsmykning har erstattet ældre malerier fra 1701, der fremstiller korsfæstelsen i storfeltet, i sidefelterne gravlæggelsen og »*en anden scene af lidelseshistorien*»; i topstykket er opstandelsen afbildet. Formentlig har forfatteren ikke haft adgang til de ældre malerier, da angivelsen af motivet ikke er så præcis.

Det fremgår også, at altertavlen er placeret på det romanske alterbord, som siden 1932 har stået uden

paneler; panelerne er angiveligt lagt op på kirkeloftet. Så med ca. 40 års forsinkelse er ønsket om at frilægge alterbordet blevet opfyldt.

Besøger man Visby Kirke i dag, kan man imidlertid konstatere, at der siden ca. 1940, hvor Danmarks Kirker beskrev inventaret, igen er ændret på altertavlen. Nu består den både af nogle af malerierne fra 1701 og ét af Magnus Petersens arbejder. Altertavlen står nemlig med maleriet fra 1896 i midterfeltet, hvor motivet er en stående Kristus med hænderne udbredt til velsignelse og himmelvendt blik. I sidefløjene ses de ældre malerier. Til venstre er motivet Kristus, der hånes af de romerske soldater og får påsat en tornekrans, og i billedet til højre fører soldaterne Kristus væk fra Pilatus' forhør. I topfeltet står Kristus op af graven, omgivet af forfærdede soldater og en engel.⁸

Alterudsmykningen i Visby Kirke repræsenterer dermed flere trin i historien – fra det romanske bord med hvid dug og to stager til renæssancealtertavlen med to yngre perioders bud på kirkelig kunst. Uanset det store tidsspænd giver det en smuk, samlet helhed, og der er mulighed for at sammenligne forskellige perioders kunstneriske og religiøse udtryk.

MYNDIGHEDEN, PENGENE OG KULTURARVEN

Forhandlingerne afspejler, hvordan flere aktører forholder sig til kulturarv og kunst, hvordan beslutninger tages, og hvem der har det afgørende ord. De kirkelige og antikvariske myndigheder sætter en ramme, hvor bevaringshensyn og god smag prioriteres; stageres bevaring på et museum er vigtig, og samtidig opstår muligheden for at få gjort noget ved altertavlen, der er i dårlig stand. Nationalmuseet er imødekommende i forhold til compensation for, at kirken skal afgive stagerne, og der opstår en mulighed for at gennemføre en restaurering, som ellers ville have været alt for dyr for et lille sogn i Sydthy.

Sognets beboere er kun indirekte repræsenteret i sagsakterne, for det er jo sognepræsten, der dels på egne, dels på sognets vegne argumenterer for en løsning og forsøger at fremskynde processen, samtidig med at han har øje for inventarets rolle i det kirkelige arbejde, hvor han konkret ikke kan undvære stager

på alterbordet og formentlig også har lyst til et nyt kunstnerisk udtryk i kirken.

I vore dage er præsterne ikke længere blandt de få i et sogn, der kan formulere et brev. Myndigheden vedrørende beslutninger om kirkerne og deres inventar ligger stadig hos Nationalmuseet (på kirkeministerens vegne) og i stifterne, men sognet og dets demokratisk valgte menighedsråd indgår såvel i drøftelserne af indhold og udtryk som de økonomiske overvejelser.

Smag og æstetik er fortsat til diskussion, og sådan vil det nok altid være. Eksemplet fra Visby Kirke giver indblik i den historiske dybde i kirkernes inventar og de beslutninger, der er taget undervejs. Vi har i kirkerne en fantastisk kulturarv, som vi skal tage vare på.

TURISTPOTENTIALET

Sagen om stagerne og altertavlen blev således godt afsluttet, men endnu et brev i arkivet demonstrerer, at lysestagerne har stor betydning for sognets beboere. Den 19. april 1938 skriver sognepræst Johannes Wolf fra Visby Præstegård til direktør M. Mackeprang på Nationalmuseet og foreslår, at de originale stager i en periode vender tilbage til kirken. Sagen er den, at Od-desundbroen er under etablering, og man forventer et betydeligt øget antal turister, for hvem stagerne vil være en attraktion i den smukke lille kirke, som altid holdes åben. Det tilbydes, at Nationalmuseet kan låne kopierne så længe. Brevet indeholder desuden en anerkendelse af, at Nationalmuseet har sat et skilt op, der viser til jættestuen Lundehøj, som præsten også ser et stort turistpotentiale i.

Pastor Wolf får dog ikke noget ud af sin henvendelse. På brevet er Nationalmuseets beslutning anført som følger: »21. april 1938. Beklaget afslag. Ingen ud-lån af forskellige grunde«. En af disse grunde er formentlig hensyn til stagernes sikkerhed i kirken; tyveri af kirkeinventar forekommer jo.

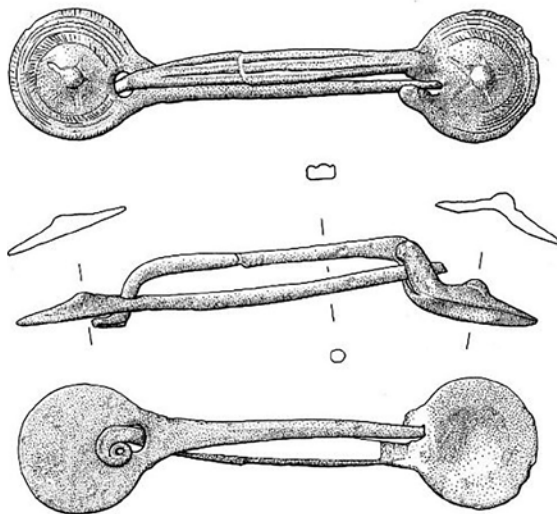
Men der er intet nyt under solen – i jagten på argumenter for økonomiske prioriteringer og markedsføring af en egn bringes alt i spil. Selv et par smukke lysestager er der store forventninger til, men vi kan ikke vide, om de ville have gjort en forskel.

Til gengæld vidner svartiderne i de refererede korrespondancer om, at postvæsenet i sin tid var særdeles effektivt; det er tankevækkende.

SGONEPRÆSTEN OG OLDSAGERNE

Som et lille kuriosum giver brevene også indblik i præstens rolle som »museumsmand« i lokalsamfundet. I brevet fra den 3. februar 1890 benytter pastor Jørgensen lejligheden til at indsende to metalfund fra lokalområdet – et firkantet metalstykke fra Højris Mark i Hurup sogn og en nål fra en høj i Visby – der er fundet af henholdsvis en smed og en husmand. Præsten daterer stykkerne til bronzealderen og skriver længere nede i brevet: »I det hele taget vil jeg gerne arbejde lidt med de nordiske oldsagers bevarelse i min stilling her i Thy... Interessen har jeg, men synderligt kendskab til oldsager har jeg ikke. Kan De ikke anbefale mig en eller anden bog, der kunne være vejledende ved oldsagers fund her i egnen?«

Ét af fundene, en dragtnål fra bronzealderen, kan knyttes til en overpløjet gravhøj med navnet Rakkerhøj, nær sognegrænsen til Villerslev. Finderen var hø-jens ejer, og i 1901 indsendte han ved samme pastor

Tegning af nålen fra Visby, som pastor Jørgensen sendte til Nationalmuseet i 1890. (Aner & Kersten 2001).

Jørgensens bistand yderligere fund fra højen, nemlig to spiralringe af guld og to bronzearmringe, som formodes at høre til samme grav. Også i 1911 indsendes fund fra højen, denne gang en urne med brændte knogler, en ragekniv og en pincet.

Bronzealdernålen og de øvrige genstande er stadig i Nationalmuseets eje, og nålen er siden publiceret sammen med utallige andre fine fund fra Thys ældre bronzealder.⁹ Det brud, der ses på tegningen, er forklaret i pastor Jørgensens brev. Finderen havde nemlig haft det uheld, at han i mørke kom til at træde på genstanden, og den gik itu. Præsten formoder, at Nationalmuseet alligevel har interesse i fundet uanset, og håber at der kan blive til en lille belønning til finderne, som han betegner som småkårsfolk. Han mener, det ville »være en stor opmuntring for dem og for interessen for at finde, opbevare og indsende sådanne sager«, og opfordringen stemmer overens

med den praksis, der også i dag er gældende vedrørende danefæ.

Også denne del af historien skildrer ganske godt, hvordan det førhen var den stedlige øvrighed, der tog vare på kulturarven og sikrede fund og fortidsminder for eftertiden. Utallige arkæologiske observationer og genstande skyldes interesserede præster, læger eller lærere, som i god dialog med bønderne indsendte ting og beskrivelser til Nationalmuseet; men meget er også gået tabt. I dag har vi heldigvis et velfungerende museumsvesen, der passer på vores fælles arv.

Charlotte Boje H. Andersen.

Født 1969. Middelalderarkæolog. Formidlingsinspektør ved Museum Thy.

Litteratur

- Andersen, Charlotte Boje H., Else Bisgaard, Jytte Nielsen og Henrik Bolt-Jørgensen: *Kirkerne i Thy*. Thisted 2009
- Aner, E. & K. Kersten: *Die Funde der älteren Bronzezeit des nordischen Kreises in Dänemark, Schleswig-Holstein und Niedersachsen. Bd. 11: Thisted Amt*. København, Neumünster 2001,
- Danmarks Kirker, *Thisted Amt*. København 1940-42, s. 546-555.
- Falke, Otto von & Erich Meyer: *Romanische Leuchter und Gefässe, Giessgefässe der Gotik*. Berlin 1935
- Liebgtott, Niels-Knud: *Lys, lamper og kroner fra middelalder og renaissance*. Nationalmuseet 1973.

Noter

- 1 Liebgtott 1973, s. 12-13. Stagerne fra Visby har Nationalmuseets inventarnummer D3203. Falke & Meyer 1935 præsenterer mange varianter af romanske stager med draegudsmykning, primært fra tysk kontekst.
- 2 Korrespondancen, som primært består af indkomne breve og i et vist omfang kladder til udgående post, forefindes i korrespondancearkivet i Nationalmuseets Middelalder- og Renæssanceafdeling. I forbindelse med denne artikel er citaterne ændret til nudansk staveform og tegnsætning.
- 3 Ældre ord for klædedragt.
- 4 Danmarks Kirker 1940-42, s. 374 samt Uldalls arkiv på Nationalmuseet. Se også Andersen et al. 2009, s. 309-312.
- 5 Se Andersen et al. 2009, s. 370.
- 6 Over linjen er tilføjet: »svinet«(!).
- 7 Danmarks Kirker 1940-42, s. 549.
- 8 Andersen et al. 2009, s. 443-447.
- 9 Højen har lokalitetsnummer 110114-133 i Fund & Fortidsminder, Nationalmuseets inv.nr. B4291. Genstandene blev fundet i en mandslang gravkiste. Nålen er publiceret i Aner & Kersten 2001, lokalitet 5060, s. 51, tavle 25.